

*Ще се изучава ли най-накрая истината за комунистическия режим в средното училище? Сайтът **desebg.com** препечатва интервюто по проблема с проф. Евелина Келбечева, историк в Американския университет на главния редактор и собственик на Faktor.bg*

*Стойко Стоянов. Проф. Келбечева е член на Управителния съвет на фондация „Истина и памет“, основана през 2016 г. от журналиста Христо Христов да подпомогне създаването на обективна обществена оценка за комунистическия режим и неговите престъпления. Историкът е и инициатор на гражданската Петиция за необходимостта от изучаването на тоталитарния режим на БКП в училище (2014). Проф. Келбечева е един от малкото професионални историци, които се опитват да активизират Министерството на образованието и науката (МОН) за осъществяване на образователната реформа в тази част, тъй като България е единствената страна от държавите в Източна Европа, която не дава на младите поколения истината за комунистическия режим. В интервюто тя разкрива подробности от последните срещи, проведени в министерството по този проблем. Заглавието е на **desebg.com***

Проф. Келбечева, от годините водите битка за изучаването на комунизма да влезе в учебниците по история, сега се изготвят новите учебни програми, има ли шанс това да се случи?

– Попитали големия физик, носител на Нобелова награда Лев Ландау, който шест пъти е бил вкарван насилствено в психиатрични клиники в Съветския съюз – кой е най-големият проблем при съвременната физика. Той отговорил – учебниците по физика. Това важи в пълна степен и за историята. При нас този проблем е особено ярък, за разлика от другите страни в ЕС. Учебниците ни по история са остарели, неадекватни за днешния ден, скучни, пишат се по стария начин. В момента трескаво се изработва новата програма по „История и цивилизация“ за 10 клас, а бъдещият учебник ще бъде заключителен за много младежи – последното им обучение по история преди

да завършат училище. Но дали комунизмът и престъпленията му ще са адекватно представени в него – е все още под въпрос.

Само преди дни имахте лична среща с министър Красимир Вълчев, убедихте ли го, че в МОН сякаш има негласна съпротива по тази важна тема?

– Срещата се проведе, за да имаме ясен ангажимент от страна на министъра, че новата програма по „История и цивилизации“ е несъвършена. Трябваше да дебатирате защо е нужно да се изучава комунистическата идеология и каква е ролята на Коминтерна в България след 1919 г., или изграждането на репресивния апарат веднага след 9 септември 1944 г. Все пак програмата беше върната към ресорният зам.-министър Таня Михайлова за актуализиране.

Очакваме МОН да си свършат работа и наистина в бъдещата програма, по която ще се пишат учебниците, да се включат предложенията, направени от доц. Лъчезар Стоянов и от мен. Настояваме за радикални промени. Необходимо е и да се обърне внимание, че цивилизациите по принцип липсват от тази програма и тя не е съзвучна със съвременните европейски изисквания. Искам експертите в МОН повече да мислят за възпитанието на бъдещите поколения, а не за това какво ще пишат във вестник „Дума“ за тях. Но днес следобед предстои нова среща с министър Вълчев. Надявам се, че като министър на ГЕРБ, той ще потвърди заявената политическа воля от лидера на партията Бойко Борисов, че образованието ще бъде приоритет.

Защо се наложи месеци наред да водите словесни битки с МОН по тема, която отдавна трябваше да бъде приключена?

– В момента се изготвя новата програма по история, наречена „История и цивилизации“, за 10 клас. Голямата надежда е, че ще бъдат променени едни от най-тежките клишета и фалшификации, налагани от 70 години от диктата на комунистическата и пост-комунистическата пропаганда в България. Тя увреди тежко историческото образование. През последните месеци участвах в няколко работни срещи в

министерството. Последната бе на 14 ноември тази година и бе поискана от мен и от доц. Лъчезар Стоянов от НБУ. Най-после, след близо два месеца непрекъснат натиск от наша страна бяха приети много от допълненията и поправките ни.

От какво естество бяха пропуските в програмата?

– Като цяло все пак има напредък – комунистическият режим ще се изучава не в 12-ти, а в 10-ти клас, а часовете по история са увеличени с 1,5 часа на седмица, което е наистина стъпка напред. Но проблемът е със съдържателната част. Тя е много, много далече от това, което е адекватното представяне на новата история. Има неща, които не само учудват, но са неприемливи от всяка гледна точка.

Дайте примери?

– Например за периода 1878 – 1944 г. не се споменава изобщо „Царство България“, което е официалното название на нашата държава тогава. В частта за комунизма, където имахме най-много забележки, термините „комунизъм“ и „Коминтерн“ не съществуваха. И до този момент дума не се споменава за лагерите. Вместо „безпрецедентен политически терор“ се говори за „нарушаване на политическите и граждански права“. Да попитаме какви граждани бяхме и какви права имахме в тоталитарната държава? Сами виждате, че това е една битка, която трябваше да започне още в началото на 90-те години, а ние и днес спорим за очевидни неща.

Въвеждането на правилните термини изобщо не трябва да бъде обект на дебат, това е смешно и тъжно, но ето, че тепърва спорим за тях. Законовата рамка в България за всичко това е ясно определена с три акта: През 2000 г. бе приет Закона, обявяващ комунистическият режим за престъпен. След това прочутата Декларация на Хавел за „Европейска съвест и памет“, беше приета от Европейския парламент и ратифицирана и от нашето Народно събрание през 2009 г., естествено, без гласовете на БСП. И не на последно място е законът за МОН, който изисква актуализация и обновяване на учебните програми, което също не е спазено. Всъщност имаме потъпкване на законите на България с протакане, замитане и накрая резултатът е поредното манипулиране на историята.

Никой не може да ме убеди, че това не е правено нарочно. Другият проблем е страшно бавната, тежка и почти неподвижна машина на МОН, където гражданският и експертен глас не се чуват лесно. Примери: на обсъжданията, които се проведеха от министерството, не бяха поканени представители на историческата общност (с изключение на двама от СУ и БАН). Нямахме ги колегите от университетите във Велико Търново, Пловдив, Шумен, Благоевград, където завършват по-голямата част от учителите по история в България. Няма ясен принцип кои хора ще бъдат канени на тези обсъждания и дискусии. Бях удивена да чуя, че задачата на МОН не е да сведе достиженията на българската историография до учебниците по история – това е абсурдно твърдение на чиновници. Ние с новите програми трябва точно това да направим – те да отразяват нивото и постиженията на българската историография, която през последните 15 години натрупа огромен материал точно върху най-новата история на България. Вместо това продължаваме този смешен плач, говорим за някаква дистанция от време, след която да се пише историята за определен период.

Това е поредното алиби за отказа за изработване на сериозна нова програма. Втората основна критика, която аз все още имам към програмата, е претенцията да се нарича „История и цивилизации“. Но тя изобщо не отговаря на своето заглавие. Попитах какъв е цивилизационният подход към историята и къде се говори за цивилизации, след като има едно единствено споменаване на цивилизации и то когато се описва античността. След това понятието „цивилизация“ изчезва, то не се обяснява, не се прокарва през същността на историческите факти и тези деца, които ще учат по уж нова програма, няма да имат представа за това как се наслаждат цивилизациите в този регион, как те се сблъскват, как се взаимопроникват, кои са техните основни тенденции, как остават в народопсихологията и политическите модели, в ежедневието и т.н.

И още един абсурден пример – в последната част на тази „нова“ програма, след периода 1989 г. се говори за влиянието на европейските ценности върху българската култура. Така структурираната програма просто съдържа едни шарени крѝпчици за всеки период, където се говори за културата на България. Когато направих забележка на последния дебат в МОН, отговорът на една от експертките беше: „Ние имаме много други програми, като например „География и икономика“, но да не мислите, че там има икономика“. Как ви се струва този отговор? Така че абсурдите се трупат, но най-страшното е, че тази програма е нормативен акт, тя е законова основа и ще задължи колективите, които ще пишат учебниците, да изпълнят зададените критерии. Веднѝж записана тази програма тя няма да може да бъде променяна.

Затова е изключително важно да бъде съвременна, професионална и ефективна. Но

истинските акценти – кои са най-фундаменталните процеси, най-важните събития, кои са най-значимите фигури в историческия процес, какво показват и какво е голямото историческо значение на тези факти и личности в историята – те не присъстват. Когато попитах, защо ги няма тези акценти, ми отговориха: „Не може, това е рамката, не можем да я променяме“. Тоест става дума за дълбок консерватизъм и абсолютно формалния начин, по който се работи в МОН от години.

Това е проблем не само за тях, а за цялата българска общественост, защото възпроизвежда остарели програми и неинтересни учебници, които отблъскват младите хора от предмета „история“. Така те не му дават необходимото знание и допринесоха в огромна степен българското общество да не е наясно какви са същността и последиците от комунистическия режим в България. Тази степен на невежество се потвърждава от редица социологически изследвания. В страните, където проблемът с комунистическото минало беше решен имаме различни общества. Мисля, че няма нужда от примери.

Дали става дума за невежество и неграмотност или просто умишлено се саботират образователните процеси, за да не познават децата близкото ни минало?

– Това, което сега се случва, е смесица от липса на професионализъм, доза невежество, но не изключвам и умишлени действия от страна на чиновниците. Освен неспазване на законите, които пряко ги касаят, страшно е това имитиране на иновации. Целият проблем бе заложен от началото на прехода. Още първите опити за ревизия на учебниците по история се размиха в един измислен и фалшив дебат – „турско робство“ или „присъствие“ е имало у нас. Той се оказа журналистически балон. Големите теми и проблеми на историята от новото време не бяха засегнати и се стигна до там, че в първия ревизиран учебник от 1992 г., в първата глава за историята на България след 9-и септември 1944 г., целият етап до 1948 г. се наричаше „Възстановяване на многопартийната система на България“. Само дето бяха забравили за нейното унищожаване! Там нямаше нито една дума за „народения съд“, камо ли за първата вълна на безпрецедентен комунистически терор и т.н.

Каква е предисторията на тази битка, от кога я водите?

Написано от Стойко Стоянов, Faktor.bg
Вторник, 21 Ноември 2017 21:05

– Натискът за промяна на учебниците по история е на дневен ред от 2014 г. Тогава бе подписана първата петиция към МОН, инициирана от мен. Това стана по време на едно честване на горяните в Американския университет в Благоевград. Под нея се подписаха видни представители на интелигенцията, както и президентите Желев, Стоянов и Плевнелиев, но не и професионалният историк Първанов. През 2016 г. от депутатата Методи Андреев се нова политическа петиция със същите искания, която бе подкрепена от 103 народни представители, сред които много от партия ГЕРБ. Към нея се присъединиха всички евродепутати на ГЕРБ, а евродепутатът Андрей Ковачев, който е най-ангажиран с тази тема, организира в Европейския парламент специална дискусия.

Всеки би попитал – нали имаше десен министър на образованието – Меглена Кунева, поне така се представяше, защо тя не реши проблема?

– Преди нея имаше и други десни министри... Стигна се и до среща с министър г-жа Кунева, бяхме при нея заедно с група народни представители. Тя обеща, че изучаването на комунистическото минало ще бъде включено в учебните програми, убеждаваше ни, че е от репресирано семейство, но не направи абсолютно нищо по проблема и на практика ни излъга. Думите ѝ са документирани от журналиста Христо Христов, който присъства на срещата като председател на фондация „Истина и памет“. Кунева дължи отговор на обществото.

Дори да приемем, че се напише добра нова програма – има ли качествени учени, които да я реализират, след като повече от университетските ни преподаватели са леви – свързани с БКП, БСП, ДС, не крият русофилските си пристрастия и искат да учим историята от русофилска гледна точка?

– Поставяте наистина огромен проблем, който се натрупва и ескалира вече близо три десетилетия. Страшно е, но дори и президентът Румен Радев, сътвори обидна безсмислица със заявката си, че ще направи от 9-ти септември дата за помирение на българския народ. Липсата на лустрация, като основна част от непроведената никога декомунизация е и в основата на факта, че определени среди сред историците отказват да приемат написването и преподаването на история, основана на последните постижения на българската и европейската историография. Да не се лъжем – много хора мислят, че това е второстепенен въпрос. Аз обаче мисля, че е първостепенен, защото големите промени в обществото започват чрез културата и смяната на

манталитета, а не чрез икономиката.

Сега се води дебат дали да се осветят хората, които извършиха приватизацията, а до кога ще се крият хората, които не направиха реформата в духовната област – не са ли те по-големи престъпници спрямо обществото, за да се стигне до това дирижирано невежество? Легитимацията на БКП/БСП е в миналото, те никога не се разграничиха от него, не признаха публично, че почти през целия 20-ти век са били секция на Коминтерна, на ДС и на КГБ...

Апогеят на това политическо блюдолизничество и безродие беше предложението на Тодор Живков България да стане 16-та република на Съветския съюз. Когато правим анкети сред младите хора, се оказва, че тези теми са изцяло бели петна в тяхното знание и идентичност. А историята е тази, която формира основите на гражданското възпитание. Целта сега е с новите програми да не изпуснем още едно поколение. За това, дай Боже, да имаме качествено нови учебници. Точно това знание и разбиране за античовешкия характер на тоталитарните режими и българския като техен продукт, ще постави основата на ценностното ориентиране на младите хора. Те ще бъдат много по-чувствителни към всяко нарушаване на свободата, на демокрацията, на гражданските права, на свободата на словото, на активността на обществото и на европейската им принадлежност. Ще бъдат по-прозорливи към заплахата и манипулацията от страна на купените медии, инвазията на хибридните войни, които идва от Изток – всичко това се възпитава от историческото знание.

Ако все пак останат старите програми и не се актуализират, какъв продукт, какви деца ще възпитаваме с тях?

– Същия продукт, който имаме и сега. Става дума не само за висок процент неграмотни младежи. Трябва да е ясно, че невежеството ражда чудовища в духовния смисъл на думата. Става дума за ценностната координатна система на младите. Без съвременен историческият знание те няма да могат да развият гражданска чувствителност и собствена позиция за това къде е България и кои са те.

С доц. Лъчезар Стоянов не се ли чувствата самотни в тази битка, само вие я водите открито?

– Вярно, само ние я водим, но не се отказваме. Вече почвам да мисля, че е имало някаква негласна директива в МОН, която е наложила всички тези флагрантни пропуски, замитания, евфемизми и т.н. Не вярвам, че това е станало случайно. Ние двамата единствено сме от частни университети и сме напълно независими -- и свободно изразяваме радикална критика към МОН. Не водим лична битка, а обществена. Освен нови учебници, мисля, че трябва да се направи и специализиран сайт на Министерство на образованието, в който да бъдат вкарани новото съдържание на тези програми, всяка тема да отговаря на постиженията на модерната българска историография, да се разбият митовете и фалшификациите на комунистическата пропаганда за всички периоди на българската история, включително и за прехода и ярко да бъдат отразени и акцентирани фундаменталните процеси и личности в историята.

Във всяка една тема трябва да присъстват човешки истории и спомени, визуални материали, най-важните архивни документи и задължително да се включат ярки и въздействащи документални филми, които съществуват. Ако това се осъществи, няма да има фалшиво алиби нито за учителите, нито за учениците, нито за чиновниците. Това е модерният начин всеки един ученик, учител и гражданин да има достъп до последната дума за образованието по история.